

БІЛАРУСКАЯ

«ГОСПІТ»

Оксана

A U D I O C O M P

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

Ч 1
Ш 37

ГАЙДАМАКИ

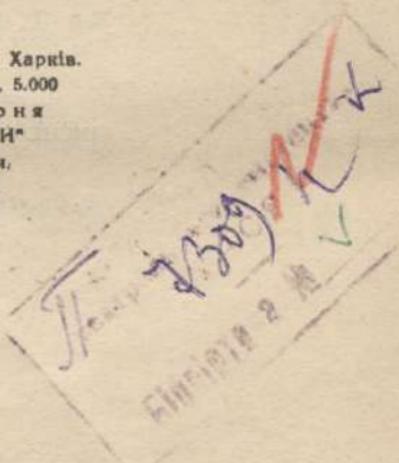
ПОЕМА В 3-Х КАРТИНАХ З ПРОЛОГОМ
ЗА Т. ШЕВЧЕНКОМ

ІНСЦЕНІЗУВАВ Л. КУРБАС

ЗАПИСАВ В. ВАСИЛЬКО

КНИГОСПІЛКА
1926

Укрголовліт № 47. Харків.
Зам. 578. Т. 5.000
Літ.-друкарня
"КНИГОСПІЛКИ"
Харків, Нетеч,
набережна,
№ 14.

ДІНОВІ ОСОБИ:

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

«Хор» десять слів поета (десять жінок одягнених у сірі свитки).

Польща.

Полковник конфедератів.

1
2
3
4

Конфедерати.

Шляхтич.

Лейба — жид-шинкар.

Жидівка, його дружина.

Жидівочка, їх дочка.

Титар.

Оксана, його дочка.

Ярема.

Гонта.

Залізняк.

1
2
3

Старшини козацькі.

Кобзар.

Писар.

Запорожець.

Гайдамака.

Єзуїт.

Черниця.

1
2

Польські посіпаки.

Маса: козаки, гайдамаки, селяни, селянки.

ПРОЛОГ

-Увертюра. Музика № 1.

На сцені спі рі сукна. На другому плані висить завіса, що закриває собою решту сцени. 10 слів поета стоять рядком перед завісою.

Х о р:

Недолю співаю козацького краю;
Слухайте, щоб дітям потім
розказати,

Щоб і діти знали, внукам розказали,
Як козаки шляхту тяжко покарали.
За те, що не вміла в добрі панувать,
Була колись шляхетчина,

Вельможная пані,—

Мірялася з москалями,

З ордою, з султаном,

З німотою. Було колись...

Та що не минає.

Було, шляхта, знай, чваниться,

День і ніч гуляє.

Сойми, соймики ревіли,—

Сусіди мовчали,

Дивилися, як королі

Із Польщі втікають

Та слухали, як шляхетство

Навісне гукає:

«Непозвалям, непозвалям».
 Шляхта репетує,
 Амагнати палять хати
 Шабельки гарпують ;
 Довго таке творилося,
 Поки не в Варшаві
 Запанував над ляхами
 Понятовський жвавий,
 Запанував, та й думав шляхту
 Приборкати трошки,— не зумів ;
 Хотів добра, як дітям мати,
 А може, й ще чого хотів.
 Єдине слово «непозвалям»
 Хотів у шляхти одібратъ,
 А потім... Польща запалала,
 Шляхта сказилася,— кричать :
 «Поганець, наймит москаля».
 На гвалт Пулавського і Паца
 Встає шляхецькая земля
 I разом сто конфедерацій.

(Музика № 2. Сіра завіса, що на другому плані розсновується. «Хор» слів розходиться на боки).

Розбрелись конфедерати
 По Польщі, Волині,
 По Литві, по Молдаванах
 I по Україні ;
 Розбрелися та й забули
 Волю рятувати ;
 Руйнували, мордували
 Церквами топили...

Пантоміма.

Справа і з ліва через помости, що на другому плані прожогом тікає дві групи народу. За ними женуться два польських посі паки. Погрожуючи народові посіпаки стукають списами об землю. Народ зі стогіном припадає до землі. Шість селян везуть сімволічну карету, в якій сидить Польща, за нею йдуть конфедерати. Селяни, що везуть карету падають від знесилля посередині сцени. Посіпаки підходять і б'ють їх нагаями і розганяють направо і наліво. За допомогою конфедераців Польща виходить з карети. Вона пильно дивиться в групу народу, що лежить ліворуч, нарешті вибирає жертву — одну з селянок — і показує на неї. Посіпаки хапають її і кидають до ніг Польщі. Далі Польща показує на селянина в групі, що праворуч. Посіпаки брутально хапають і тягнуть його до ніг Польщі. Потім Польща показує ще на чотирьох людей — посіпаки їх кидають до ніг Польщі. Обурений народ підвіदиться й погрожує Польщі і кулаками. Посіпаки гримають списами об землю і розганяють народ вправо і вліво.

(Став темно, все зникає. Світло «Хор» слів стає в ряд посеред сцени).

КАРТИНА I-а

(Входе Ярема, за ним шляхтич).

Шляхтич: Яремо. Гей ти, хамів сину.

Піди кобилу приведи.

Та принеси мені води.

Подай патинки господині,

Вимети хату. Внеси дрова.

Посип индикам, гусям дай.

Піди до льоху, до корови

Та швидче хаме... Пострівай.

Упоравшись, біжи в Вільшану:

Імости треба. Не барись.

Пішов Ярема похиливсь.

Не зна сіромаха, що вирошли крила

Що неба достане, коли полетить,

Не зна.

Ярема. О, боже мій милий,

Тяжко жити на світі, а хочеться жити.

Хочеться дивитись, як сонечко сяє,

Хочеться послухати, як море заграє,

Як пташка щебече, байрак гомонить,

Або чорнобрива в гаю заспіває...

О, боже мій милий, як весело жити.

Сирота Ярема, сирота убогий

Ні сестри, ні брата, нікого нема.

Хор:

Ярема:

Есть карії очі,

Як зіроньки сяють

Білі рученята
 Мліютъ, обнімають,
 Єсть серце едине,
 Серденько дівоче,
 Що плаче, сміється
 Як я того хочу. (Пішов).

Хор: Сирота Ярема — сирота багатий
 Бо є з ким заплакать, є з ким
 заспіватъ,
 А поки-що
 До корчми вернімся
 Що там робиться.
 (Музика № 3).

Пантоміма.

Входять жид, жидівка, і їхня дочка. Жид мімічно показує, щоб жидівка й дочка ішли спат, а він буде горілку готувати. Ще з жидівкою вносить збанки, кладуть їх на долівку. Потім жид прощається з жидівкою і виводе за куліси, теж робить і з дочкою, вертається і почина розливати горілку.

(Наглий стук і голоси конфедератів).

Полковник: Одчиняй, проклятий жиде, бо будеш битий.

1-й конф.: Одчиняй.

2-й конф.: Ломайте двері, поки вийде старий паскуда.

Жид: Пострівай, стрівайте, зараз.

Полковник: Нагаями свиняче ухо.

3-й конф.: Жартуватъ чи що ти хочеш.

Жид: Я. З панами. Крий боже, зараз, дайте встать, ясновельможні (нишком— свині).

- 1-й конф.: Пане полковнику, ламай. (Входять).
- 1-й конф.: Здоров свине.
- 2-й конф.: Здоров жиде.
- 3-й конф.: Здоров чортів сину.
- 4-й конф.: Здоров.
- Жид: Не жартуйте, мості-пане.
- Полковник: (Входе). Добривечір в хату.
Ще раз шельму. Ще раз... Годі.
- 1-й конф.: Вибачай проклятий.
- Полковник: Добривечір. А де дочка.
- Жид: Умерла панове.
- Полковник: Лжеш Іудо. Нагаями.
- Жид: О паночки, голубчики,
Єй - богу немає.
- 3-й конф.: Брешеш шельмо.
- Жид: Коли брешу, нехай бог карає.
- 4-й конф.: Не бог, а ми.
- Полковник: Признавайся.
- Жид: Нащо - б мав ховати, як - би жива.
Нехай боже,
Щоб я був проклятий...
- Всі: Ха, ха - ха, ха, ха.
- 2-й конф.: Чорт, панове літтанню співає.
- Полковник: Перехрестись.
- Жид: Як - же воно. Далебі не знаю.
- 4-й конф.: Отак дивись.
- Всі конф.: Браво, браво.
- 4-й конф.: Охрестили.
- Полковник: Ну, за таке чудо могоричу, мості-пане.
- 1-й конф.: Чуеш охрещений.
- Полковник: Могоричу.

- Жид: Зараз, зараз (подає). Ревуть, мов скажені.
- 2-й конф.: А поставець по столу гуляє.
- 4-й конф.: Єще Польща не згинела.
- Полковник: Давай живе.
- 3-й конф.: Жиде меду.
- Жид: Жид не схаменеться. Шляхетська натура.
- Полковник: Добре, годі. Тепер співай.
- Жид: Не вмію, єй-богу.
- Полковник: Не божись, собача шкуро.
- Жид: Яку-ж вам «Небогу» (співа).
- Була собі Гандзя,
Каліка небога,
Дожилася,
Молилася,
Що боліли ноги;
На панщину не ходила,
А за парубками
Тихесенько
Гарнесенько
Поміж бур'янами...
- Полковник: Годі, годі.
- Всі: Годі, годі.
- Полковник: Це погана, схизмати співають.
- Жид: Якої-ж вам. Хіба оцю.
Стрівайте згадаю... (Співа).
«Перед паном Хведором
Ходить жид ходором
І задком
І передком
Перед паном Хведірком.

- Полковник: Добре, годі. Тепер плати.
- Жид: Жартуєте пане, за що платить.
- Полковник: Що слухали. Не кривись поганий,
Не жартую.
- 1-й конф.: Давай гроші.
- Жид: Де мені їх взяти. Ні шеляга; я пан-
ською ласкою багатий.
- 3-й конф.: Лжеш собако.
- Полковник: Признавайся. А ну те, панове, бато-
гами.
- Жид: Ай, сей-же богу, ні шеляга.
Іжте мое тіло. Ні шеляга.
Гвалт, рятуйте.
- 4-й конф.: Ось ми порятуєм.
- Жид: Пострівайте, я щось скажу.
- Полковник: Почуєм, почуєм, та не бреші. Бо хоч
здохни, брехня не поможе.
- Жид: Ні... в Вільшаній.
- 1-й конф.: Твої гроші.
- Жид: Мої, ховай боже.
Ні, я кажу, що в Вільшаній.
Вільшанські схизмати...
- Полковник: По три сім'ї.
- 4-й конф.: По чотири.
- Полковник: Живуть в одній хаті.
- 1-й конф.: Це ми знаєм.
- 2-й конф.: Бо ми самі їх так одчуhrали.
- Жид: Та ні, не те... Вибачайте, щоб лиха
не знали,
Щоб вам гроші приснилися.
Бачте у Вільшаній...

У костьолі, у титаря...
 Є дочка Оксана. Ховай боже. Як
 паночки.
 Що то за хороше.
 А червінців. Хоч не його, так що,
 Аби гроші...

1-й конф.: Аби гроші однаково.

Полковник: Правду Лейба каже.

3-й конф.: А щоб певна була правда
 Нехай шлях покаже.

Полковник: Одягайся.

(Музика № 4).

Пантоміма.

Ярема: У гаю, гаю
 Вітру немає
 Місяць високо,
 Зіроньки сяють,
 Вийди серденько
 Я виглядаю —
 Хоч на годину
 Моя рибчина,
 Виглянь, голубко
 Та поворкуєм,
 Та посумуєм:
 Бо я далеко
 Цю ніч мандрую,
 Виглянь-же, пташко,
 Мое серденько,
 Поки близенько
 Та поворкуєм...
 Ох тяжко, важко.

Нащо мені врода,
 Коли нема щастя, коли нема долі.
 Літа молоді марно пропадуть.
 Один я на світі — стебло серед поля,
 Його буйні вітри полем рознесуть.
 Так і мене люди не знають, де діти,
 За що одцурались. Що я сирота.
 Одно було серце, одно на всім світі,
 Одна душа щира, та бачу що й та,
 Що й та одцуралась.
 Оставайсь здорована. В далекій дорозі.
 Найду або долю, або за Дніпром
 Ляжу головою. А ти не заплачеш,
 А ти не побачиш, як ворон клює
 Ті карії очі, ті очі козачі,
 Що ти цілувала, серденько мое.
 Забудь мої слязи, забудь сиротину,
 Забудь що клялася, — другого шукай.
 Я тобі не пара: я в сірій свитині
 А ти титарівна... кращого вітай.

(Входить Оксана).

Оксана {	Серце... Серце...
i Ярема:	
Ярема:	Годі пташко.
Оксана:	Ще трошечки, ще... ще сизокрилий.
	Вийми душу. Ще раз... ще раз...
	Ох, як я втомилася.
Ярема:	Одпочинь, моя ти зоре
	Ти з неба злетіла.
Оксана:	Сідай-же й ти коло мене.

- Ярема: Серце мое, зоре моя,
Де це ти зоріла.
- Оксана: Я сьогодні забарилася
Батько занедужав
Коло його все поралась.
А мене й байду:ке.
- Оксана: Який бо ти єй- же богу.
- Ярема: І слози блиснули
Не плач серце, я жартую
Жарти.
- Оксана: Бач Оксано, я жартую
А ти й справді плачеш.
Ну, не плач- же, глянь на мене
Завтра не побачиш.
Завтра буду я далеко
Далеко Оксано.
Завтра вночі у Чигрині
Свячений достану:
Дасть він мені срібло - золото,
Дасть він мені славу:
Одягну тебе, обую
Посажу, як паву,
На дзиглику, як гетьманшу
Та й дивитись буду ...
- Оксана: А може й забудеш
Розбагатієш, у Київ
Поїдеш з панами
Найдеш собі шляхтяночку
Забудеш Оксану.
Хіба краще є за тебе.
- Ярема: Оксана: Може й є не знаю

Ярема: Гнівиш бога, мое серце
 Крашої немає
 Ні на небі, ні за небом,
 Ні за синім морем
 Нема крашої од тебе.

Оксана: Що це ти говориш. Схаменися.

Ярема: Правлу, рибко.

Оксана: О, мій сизокрилий

Ярема: Серце мое, доле моя.

Оксана: Соколе мій милий. Мій ...

(Музика № 4).

Пантоміна.

Прощання Оксани з Яремою.

Хор: Ій Ярема розказував
 Як жить вони будуть,
 Як окує всю в золото,
 Як долю добуде,
 Як виріжуть гайдамаки
 Ляхів в Україні,
 Як він буде панувати,
 Коли не загине.
 Нехай собі розійдуться
 Так як і зійшлися
 Тихесенько, гарнесенько,
 Щоб ніхто не бачив
 Ні дівочі дрібні слізки,
 Ні щирі козачі.
 Нехай собі. Може ще раз
 Вони на сім світі
 Зострінуться. Побачимо

А тим часом світить
 З усіх вікон у титаря
 Що то там твориться.
 Треба глянути та розказати ...
 Бодай не дивитись.
 Бодай не дивитись, бодай не казати,
 Бо за людей сором, бо серце болить.
 Гляньте, подивіться: то конфедерати,
 Люди, що збирались волю боронить.
 Боронять прокляті. Будь проклята
мати,
1309
 І день і година, коли понесла,
 Коли породила, на світ привела.
 Дивиться, що роблять у титаря в хаті
 Пекельній діти.

(Зліва конфедерати витягають титаря).

- Полковник: Хочеш жити — скажи де гроші.
- 1-й конф.: Той мовчить.
- 2-й конф.: Налигачем скрутити руки.
- Полковник: Об землю вдарити.
- 3-й конф.: Мало муки.
- 2-й конф.: Давайте приску.
- 4-й конф.: Де смола.
- Полковник: Кропи його.
- 2-й конф.: От так.
- 1-й конф.: Мерщій - же приском посипай,
- Полковник: Що, скажеш шельмо?
- 1-й конф.: І не стогне.
- Полковник: Завзята бестія. Стрівай.
Насипати в халяви жару.

З - конф: У тім'я цвяшок закатать.
 Титар: Оксано дочко.. (упав мертвий).
 Хор: Не витерпів святої кари
 Упав сердега, — пропадай.
 Душа без сповіди святої.
 Полковник: Що - ж тепер. Панове ради.
 4 - й конф.: Поміркуєм.
 1 - й конф.: Тепер з ним нічого робить.
 2 - й конф.: Запалим церкву.
 Оксана: Гвалт. Рятуйте, хто в бога вірує
 (зомліла).
 Всі конф: Хто такий.
 (Полковник дає знак, щоб усі вийшли. Сам бере
 зомлілу Оксану).
 (Музика № 4 ½).
 Хор: Де - ж ти Яремо. Де ти. Подивися.

З а в и с а.

КАРТИНА ІІ-га

(Музика—інтродукція № 6).

Сцена потроху наповнюється народом що нишком
крадучись приходить зо всіх боків.

Старшина 1: Старий головатий щось дуже коверзує.

Старшина 2: Мудра голова. Сидить собі в хуторі,
ніби не знає нічого, а дивиться скрізь
Головатий. «Коли сам — каже — не
поворшу, то синові передам».

Старшина 3: Та й син-же штука. Я вчора зустрівся
з Залізняком; таке розказує про
нього, що цур Йому. «Кошовим — ка-
же, — буде, та й годі; може ще й геть-
маном, коли теє» ...

Старшина 2: А Гонта нашо. А Залізняк. До Гонти
сама ... Сама писала.

(Входить Кобзар з жінками).

«Коли», каже ...

Старшина 1: Цільте лишень ... Здається дзвонять.

Старшина 2: Та ні, то люди гомонять.

Старшина 1: Гомонять, поки ляхи почують. Ох
старі голови та розумні. Химерять-
химерять та й зроблять з лемеша
швайку. А то думають, думають,
ні в-голос, ні мовчки, а ляхи дога-

даються — от тобі й пшик. Що там за рада, Чом вони не дзвонять Чим спиниш народ, щоб не гомонів. Не десять душ, а слава богу, вся Смілянщина, коли не вся Україна. Ончуєте співають.

Старшина 3: Справді, співа щось: піду спиню.

Старшина 1: Не спиняй. Нехай собі співає. Аби не голосно.

Старшина 2: Ого мабуть Волох. Невтерпів таки старий дурень; треба та й годі.

Старшина 3: А мудро співає. Коли не послухаєш, усе іншу. Підкрадемось, братці, та послухаєм, а тим часом задзвонять.

Старшина 1 й 2: А що-ж. То й ходімо.

Старшина 3: Добре. Ходімо.

(Старшини нишком підкрадаються до гурту, що біля Кобзаря).

Кобзар: Ой Волохи, Волохи
 Вас осталося трохи,
 І ви Молдоване
 Тепер ви не пани:
 Ваші господарі
 Наймити татарам,
 Турецьким султанам
 В кайданах, кайданах.
 Годі-ж не журіться,
 Гарно помолігъся,
 Братаітесь з нами
 З нами козаками:

Згадайте Богдана
 Старого гетьмана,
 Будете панами
 Так, як ми з ножами,
 З ножами святыми
 Та з батьком Максимом
 Цю ніч погуляєм,
 Ляхів погойдаєм,
 Та так погуляєм,
 Що аж пекло засміється
 Земля затрясеться,
 Небо запалає
 Добре погуляєм.

Маса: — О це так.
 — Добре.

Запорожець: Добре погуляєм. Правду старий каже, як не бреше. А що-б то з його за кобзарь був, як-би не Волох.

Кобзар: Та я й не Волох — так тільки; був колись у Волошині, а люди й зовуть Волохом — і сам не знаю за що.

Запорожець: Ну, та дарма; утни ще яку-небудь. А ну лишень про батька Максима ушквар.

Гайдамака: Та не голосно, щоб не почула старшина.

Запорожець: А що нам ваша старшина. Почує, так послуха, коли має чим слухати, та й годі. У нас один старший — батько Максим; а він як почує, то ще карбованця дасть. Співай, старче божий, не слухай його.

Гайдамака: Та воно так, чоловіче: я це й сам знаю, та ось що: не так їани, як підпанки, або — поки сонце зійде, то роса очі виїсть.

Запорожець: Брехня. Співай, старче божий, яку знаєш, а то й дзвона не діждемо — поснемо.

Маса:

- Ай справді.
- Поснемо.
- Співай, яку-небудь.

(Музика № 7),

Кобзар: Літа орел, літа сизий (рух до кобзаря);
По-під небесами
Гуля Максим, гуля батько
Степами лісами.
Ой літає орел сизий
А за ним орлята —
Гуля Максим, гуля батько,
А за ним хлоп'ята,
Отакий-то наш отаман
Орел сизокрилий
І воює і гарцює
З усієї сили.
Шануйтесь - ж, вражі ляхи,
Скажені собаки.
Йде Залізняк Чорним шляхом
За ним гайдамаки.

Маса:

- Оце так вчистив.
- До ладу і добре.

Запорожець: Оце то так. Вчистив, нічого сказати:
і до ладу і правда. Добре, далебі добре.
Що хоче, то так і втне. Спасиби,
спасиби.

Гайдамака: Я щось не второпав, що він співав
про гайдамаків.

Запорожець: Який бо ти бевз і справді. Бачиш,
ось що він співав: щоб ляхи погані,
скажені собаки, каялись, бо йде
Залізняк Чорним шляхом з гайдама-
ками, щоб панів бачиш різати ...

Гайдамака: Добре, ей-богу, добре. Ну, це так.
Далебі дав-би карбованця, як-би був
не пропив учора. Шкода. Ну, нехай
стара вязне, більше м'яса буде. По-
боргуй, будь ласкав — завтра оддам.
Утни ще що-небудь про гайдамаків.
Кобзар: До грошей я не дуже ласий. Аби була
ласка слухати — поки не охрип спі-
ватиму; слухайте-ж братове громадо.

(Музика № 8).

Кобзар: { Ночували гайдамаки
В зеленій діброві
На припоні пасли коні
Сідлані готові.
Ночували ляшки - панки
В будинках з панами.
Напилися, простяглися
Та й не повставали.

(Дзвін).

Гайдамака: Цить лишенъ
 Здається дзвонянь.
 Чуєш. (Дзвін) Ще раз. (Дзвін). О.

Дівчина: Задзвонили.
 Маса: Задзвонили.

— Пішла луна гаєм,

Гайдамака: (Вбігає). Тут залізняк.

Маса: Залізняк,
 Залізняк. (Співає хор за кулісами.)

(Входить Залізняк).

Залізняк: Браття, ви Україну ховайте:
 Не дайте матери, не дайте
 В руках у ката пропадать,
 От Конашевича і досі
 Пожар не гасне, люди мрутъ
 Конають в тюрмах, голі, босі ...
 Діти рабами всі ростуть,—
 Козацькі діти; а дівчата,
 Землі козацької краса,
 У пана в'яне, як перш мати,
 I непокритая коса
 Стидом січеться; кари очі
 В неволі гаснуть; розкуватъ
 Козак сестру свою не хоче,
 Сам не соромиться конатъ
 В ярмі у пана ... Сором, сором.
 Повстаньте браття. Страшний суд
 Пани в Україну несуть,—
 I заридають чорні гори.

Згадайте праведних геройв:
 Де їх могили. Де лежить
 Останок славного Богдана.
 Де Остряницина стоїть
 Хоч - би убогая могила.
 Де Наливайкова. Нема.
 Живого й мертвого спалили.
 Де той Богун, де та зима.
 Інгул, що - зиму замерзає, —
 Богун не встане загатити
 Шляхетським трупом. Пан гуляє.
 Нема Богдана — червонить
 І Жовті Води й Рось зелену.
 Сумує Корсунь староденний:
 Нема журбу з ким поділити.
 І Альта плаче: «Тяжко жити.
 Я сохну, сохну ...» Де Тарас.
 Нема, не чутъ, — не в батька діти.
 Повстаньте браття:
 Нехай ворог гине! Беріть ножі!

М а с а :
 — Батьку.
 — Отамане.

Гайдамака: Беріть ножі! Освятили!

Ю р ба :
 — Освятили!
 — Аж серце холоне.
 — Освятили! Освятили!
 — Освятили, освятили!

К об з а р :
 Треті піvnі.
Ю р ба : Треті піvnі. (Музика № 6).

(Маса розходиться).

Ярема: Ой, Дніпре, мій, Дніпре, широкий та дужий.

Багато ти, батьку, у море носив
Шляхетської крові, ще понесеш друже.
Червонив ти сине, та не напоїв,—
А цю ніч уп'ешся Пекельнеє свято
По всій Україні цю ніч зареве;
Потече багато—багато—багато
Шляхетської крові. Козак оживе.

Там Оксана, там весело
І в сірій свитині;
А тут... а тут... що ще буде.
Може ще загину.

(Дзвін).

А Черкаси. Боже милий.
Не вкороти віку.

(Дзвін).

(Сцена якийсь час пуста. Дзвонять на обідню.
Горить. Збігається народ).

Юрова:

- Зайнлялася Смілянщина, — хмара червоніє.
- А найперша Медведівка небо на-гріває.
- Горить Сміла.
- Смілянщина кров'ю наливає.
- Горить Корсунь.
- Горить Канів.
- Чигирин.
- Черкаси.

- Чорним шляхом запалала і кров
полилася аж у Умань.
— По Поділлю Гонта бенкетує.
— А Залізняк у Смілянщині Дамаску
гартує.
— Гайдамаки по пеклу гуляють.

(Музика № 9).

(Іде бій).

- Юрба:** — Гине шляхта, гине!
— Гине шляхта! Погуляєм.
— Та хмару нагрієм.
— Мало клятим кари.
— Ще раз треба перемучить.
— Щоб не повставали,
— Нехрещені кляті душі.
(З'являється Залізняк).

- Залізняк:** Отак, отак. Добре діти.
Мордуйте скажених.
Добре хлоці. (Темно).

- Писар:** На базарі Залізняк гукає.
1-й гайдам.: Кругом пекло; гайдамаки по пеклу
гуляють.

- 2-й гайдам.:** А Ярема—страшно глянуть по три по
чотирі так і кладе.

- Залізняк:** Добре сину. Матері їх хиря.
Отак, отак. В раю будеш.
Або осаулом. Гуляй сину. Ну те діти.
(Світло).

- Тепер хлопці буде. Утомились, од-
починьте.

Юрба: Все уклали, все забрали.

Улиці, базари крились трупом.
Плили кров'ю.

Залізняк: Чуєш хлопче. Ходи сюди.
Не бійсь, не злякаю.

Ярема: Не боюся.

Залізняк: Відкіля ти. Хто ти такий.

Ярема: Я пане з Вільшани.

Залізняк: З Вільшаної, де титаря пси замор-
дували.

Ярема: Де. Якого.

Залізняк: У Вільшаній... і кажуть, що вкрали
дочку його, коли знаєш.

Ярема: Дочку... у Вільшаній.

Залізняк: У титаря, коли зневажав.

Ярема: Оксано, Оксано (зомлів).

Залізняк: Еге. Ось що... шкода хлопця.
Провітри Миколо.

Писар: Провітримся.

Ярема: Батьку, брате.

Чом я не сторукий.

Дайте ножа, дайте сили

Муки панам, муки.

Муки страшної, щоб пекло

Тряслюся та мліло.

Залізняк: Добре сину, ножі будуть
На святеє діло

Ходім з нами у Лисянку

Ножі гартувати.

Ярема: Ходім, ходім отамане.

Батьку, ти мій брате

Мій єдиний. На край світа
 Полечу, достану
 З пекла вирву, отамане...
 На край світа, пане...
 На край світа, та не найду
 Не найду Оксани.

Залізняк: Може й найдеш. Ходім з нами.
 А як тебе зовуть, я не знаю.

Ярема: Яремою.

Залізняк: А прізвище.

Ярема: Прізвища немає.

Залізняк: Хіба байстрюк. Без прізвища...
 Запиши, Миколо,
 У реєстр. Нехай буде...
 Нехай буде Голий
 Так і пиши.

Писар: Ні, погано.

Залізняк: Ну, хіба Бідою.

Писар: І це не так.

Залізняк: Стрівай лишень:
 Пиши Галайдою.

Писар: Записано.

Залізняк: Ну, Галайдо, поїдем гуляти.
 Найдеш долю. А не найдеш...
 Рушайте хлоп'ята.

(Музика № 10).

Залізняк: Чи всі діти.

Юрба: Усі батьку.

Залізняк: Гайда.

Козак : (Заспівує). Ой на що ви славні
 Брати Гайдамаки
 Засіяли трупом
 Степи та байраки

Приспів : Гей, неволя наша доля
 Не так ті байраки
 Як уманське місто
 Налетіли вранці
 До вечора чисто.

(Юрба разходитьсья)

Ярема : Ой ви сльози, дрібні сльози,
 Ви змиєте горе.
 Змийте його. Тяжко. Нудно.
 І синього моря,
 І Дніпра, щоб вилить лютє,
 І Дніпра не стане.
 Занапастить хіба душу.
 Оксано, Оксано !
 Де ти, де ти ? Подивися
 Моя ти єдина.
 Подивися, на Ярему
 Де ти. Може гине ?
 Може тяжко клене долю
 Клене, умирає.
 Або в пана у кайданах
 У склепу конає.
 Може згадує Ярему
 Згадує Вільшану.
 Може каже: «обнімімось
 На віки зомлієм.

Мій соколе. Нехай ляхи
 Знущаються»... Віє,
 Віє вітер з-за Лиману
 Гне тополю в полі—
 І дівчина похилиться,
 Куди гне недоля
 Посумує, пожуриться
 Забуде і може...
 У жупані — сама пані
 А лях... Боже, боже...
 Карай пеклом мою душу,
 Вилий муки море,
 Розбий кару надо мною,
 Та не таким горем
 Карай серце. Розірветься,
 Розпадеться камінь.

(Музика).

Завіса.

КАРТИНА III.

Сиру завісу зачинено. Сім слів поета сидять по-
нуро на землі перед завісою.

(Музика № 10).

Х о р :

Скрізь по селах шибениці,
Навішано трупу
Тільки старших, а так шляхта
Купою на купі.
На вулицях, на розпуттях
Собаки, ворони
Їдять шляхту, клюють очі
Ніхто не боронить.
Отаке то було лихо
По всій Україні.
Гірше пекла ... А за віщо,
За що люде гинуть ?
Того - ж батька, Так - же діти,
Жити - б та брататься.
Ні, не вміли, не хотіли —
Треба роз'єднатися.
Сказали і сталось
Все - б здається; ні, на кару
Сироти остались,
В слізах росли, та й виросли,
Замучені руки

Розвязались, ѹ кров за кров,
 І муки за муки.
 Із лисянки
 Кругом засвітало
 Ото Гонта, ото Залізняк
 Люльки закурили.
 З гайдамаками аж страшно
 І в пеклі не вміють
 Отак курить. Гнилий Тікич
 Кров'ю червоніє.
 Стогнуть, плачуть, один просить,
 Другий проклинає,
 Той молиться, сповідає
 Гріхи перед братом,
 Уже вбитим. Не милують,
 Кають завзяті,
 Ні каліка, ані старий
 Ні мала дитина
 Не остались, не вблагали
 Лихої години —
 Всі полягли, всі покотом.
 Ні душі живої
 Не осталось у Лисянці,
 А пожар удвоє
 Розгорівся, розпалався
 До самої хмари
 (Сира завіса розсовується).

Залізняк: Пийте діти. Пийте лийте.
 З панами такими,
 Може ще раз зустрінемось
 Ще раз погуляєм.

За прокляті ваші трупи
 За душі прокляті.
 Ще раз вип'ю. Пийте діти.
 Вип'єм, Гонте, брате.

Гонта: Пострівай. я дожидаю,
 Що пани прокляті...

Ярема: Які пани?

Залізняк. Ого-бо завзятий.
 Пий горілку, мій голубе.

Ярема: Які пани, брате?

Гонта: По тім боці, у будинку.
 Заперлись прокляті.

Ярема: Розвімо.

Гонта: Шкода муру.
 Старосвітська штука,
 А ще гірше, — Богданови
 Мурували руки.

Ярема: Богданови, шкода, шкода
 Гетманської праці.

Гонта: Я послав сказати проклятим,
 Щоб видали паца
 Помилую. Не видадуть —
 Порох засипаю ...
 Потайники вже зроблені ...

Залізняк: І ляхи гуляють.
 Лічать зорі, добре брате.
 А поки-що буде
 Вип'єм чарку
 Добре вип'єм.

Гонта:

- Залізняк:** Пийте добрі люди.
 Та не дуже, бо ще може
 Не кончили кари.
- Юрба:** Не кончили!
- Гонта:** Пийте, бийте,
 Грай, співай кобзарю,
 Не про дідів, бо незгірше
 Й ми ляхів караєм
 Не про лихо, бо ми його
 Не знали і не знаєм.
 Веселої, утни старче.
 Щоб земля ломилась.
 Про вдовицю, молодицю,
 Як вона журилась.
 (Музика № 10).
- Кобзар:** Од села, до села
 Танці та музики,
 Курку, яйця продала,
 Куплю черевики.
 Од села до села
 Буду танцювати
 Ні корови, ні вола
 Осталася хата.
 Я оддам, я продам
 Кумові хатину
 Я куплю, я зроблю
 Яточку під тином
 Торгувати, шинкувати
 Буду чарочками
 Танцювати та гулять
 Таки з парубками.

Ох ви дітки мої, мої голуб'ята,
 Не журіться, подивіться
 Як танцює мати.
 Сама в найми піду
 Діток в школу оддам,
 А червоним чéревичкам
 Таки дам, таки дам.

Юрба: Добре, добре. Ну до танців,
 До танців Кобзарю.

Ярема: В червонім жупані
 І золото і слава є
 Та нема Оксани.
 Ні з ким долю поділити
 Ні з ким заспівати,
 Один, один сиротою,
 Мушу проладати...

Хор: А того, того й не знає,
 Що його Оксана,
 По тім боці за Тікичем
 В будинку з панами
 З тими самими панами,
 Що замордували
 Й батька.

Ярема: Де моя Оксана.
 Де вона моя голубка,
 Приборканя, плаче.
 Тяжко мені.
 (Входе жид Лейба).

Ярема: Хто ти такий.

Жид: Я посланець пана Гонти.
 Нехай погуляє, я підожду...

- Ярема: Ну не діждеш...
Проклята собако.
- Жид: Ховай боже. Хіба-ж я що?
Бачиш — гайдамака.
Ось царицяна копійка,
Хіба ти не знаєш.
- Ярема: Признавайсь, проклятий Лейбо,
Де моя Оксана.
- Жид: Ховай боже,
В будинку з панами...
Вся в золоті...
- Ярема: Виручай-же
Виручай...
- Жид: Добре, добре... Які-ж бо ви,
Яремо, завзяті.
Іду зараз і виручу
Гроші мур ламають.
Сажу ляхам, замісьць Паца..
- Ярема: Добре, добре, знаю.
Іди швидче.
- Жид: Зараз, зараз
Гонту забавляйте
З пів упруга, а там нехай.
Ідіть-же гуляйтє...
Куди везти?
- Ярема: В Майданівку, в Майданівку, — чуєш?
- Жид: Чую, чую (пішов).
- Гонта: Годі, годі, годі, погасає.
Світла, діти, де посланець?
Ще його немає?

Ярема:

Найти його та повісить!
Гайда діти. Погасає
Каганець козачий. — Гайда!
Отамане,
Погуляймо батьку.
Дивись, горить на базарі
І видко і гладко.
Потанцюєм. Грай Кобзарю.
Не хочу гуляти
В - огню діти. Дъогтю, клоччя.
Давайти гармати;
В потайники пустіть огонь.
Думають жартую (Козаки їдуть).
Батьку,
Стійте, пропадаю.

Гонта:

Постривайте, не вбивайте.
Там моя Оксана.
Годиночку, батьки мої.
Я її достану.
Добре, добре, Залізняче.
Гукни, щоб палили.
Преподобиться з ляхами,
А ти сизокрилий
Найдеш іншу.

(Музика).

Пантоміма.

Вибігають справа козаки, що підпалили і з напруженням стежать. За кулісами полум'я вибуху. Козаки задоволені розходяться. В оркестрі ліричний мотив. На сцену з 3-го плану праворуч

вибігає Лейба, який показує шлях Яремі, що несе Оксану. Невеличка павза і на сцену виходить Оксана в супроводі старої черниці. Хор стає по боках. Черниця й Оксана сідають на східці помостів.

Оксана: Я сирота з Вільшаної,
 Сирота бабусю.
 Батька пани замучили,
 А мене, боюся,
 Боюсь згадать моя сиза.
 Узяли з собою.
 Не розпитуй, бабусенько,
 Що було зо мною.
 Я молилася, я плакала
 Серце розривалось.
 Сльози сохли, душа мерла...
 О, як-би я знала,
 Що побачу його ще раз,
 Що обніму знову,
 В двоє, в троє витерпіла-б
 За єдине слово.
 Вибачай, моя голубко,
 Може я грішила.
 Може бог за те й карає,
 Що я полобила,
 Полюбила стан високий
 І карії очі.
 Полюбила, як уміла.
 Як серденько хоче.
 Не за себе, не за батька
 Молилася в неволі,

Ні, бабусю, а за його,
 За милого долю.
 Карай боже. Твою правду
 Я витерпіть мушу.
 Страшно сказати. Я думала
 Занапастить душу.
 Як-би не він, може-б, ... може
 І занапастила.
 Тяжко було. Я думала:
 О боже мій милий
 Він сирота, хто без мене
 Його привітає.
 Хто про долю, про недолю,
 Як я—розпитає.
 Хто обійме, як я його.
 Хто душу покаже.
 Хто сироті убогому
 Добре слово скаже.
 Так, я думала бабусю.
 І серце сміялось:
 Я сирота без матери,
 Без батька осталась,
 А він один на всім світі
 Мене вірно любить,
 А почує, що я вбилась,
 То й себе погубить.
 Так я думала молилась.
 Нема його, не прибуде
 Одна я осталась...
 Бабусенько.
 Скажи мені, де я?

Черниця: В Лебедині, моя пташка,
 Не вставай, ти хвора.
 Оксана: В Лебедині? Чи давно я?
 Черниця: Ба ні, позавчора
 Оксана: Позавчора... Стрівай, стрівай
 Пожар над водою...
 Жид, будинок, Майданівка...
 Зовуть Галайдою...
 Черниця: Галайдою, Яремою
 Себе називає
 Той, що привіз.
 Оксана: Де він, де він
 Тепер же я знаю.
 Черниця: Через тиждень обіцявся
 Прийти за тобою.
 Оксана: Через тиждень
 Раю мій, покою!
 Бабусенько, минулася
 Лихая година.
 Той Галайда, мій Ярема.
 По всій Україні
 Його знають. Я бачила,
 Як села горіли,
 Я бачила: кати ляхи
 Трусилися, мліли
 Як хто скаже про галайду.
 Знають вони, знають.
 Хто такий, і відкіля він,
 І кого шукає.
 Мене шука, мене найшов
 Орел сизокрилий.

Прилітай - же мій соколе,
 Мій голубе сизий.
 Ох, як весело на світі,
 Як весело стало!
 Через тиждень, бабусенько.
 Ще три дні осталось.
 Ох, як довго.
 Загрибай мамо, жар, жар,
 Буде тобі дочки, жаль, жаль.
 Ох, як весело на світі.
 А тобі бабусю,
 Чи весело?

- Черниця: Я тобою
 Пташко, веселюся,
 Оксана: А чом - же ти не співаєш?
 Черниця: Я вже одспівала.
 Хор: Вона виглядає,
 Виглядає, чи не їде
 З боярами в гості
 Перевезти із келії
 В хату на помості,
 Не журися.
 Хор: Не журися.
 Черниця: Сподивайся.
 Хор: Сподивайся.
 Черниця: Та богу молися.
 Хор: Та богу молися.
 Хор: А мені тепер на Умань
 Треба подивитися
 Як та хмара, гайдамаки
 Умань обступили

О півночі, до схід сонця
 Умань затопили.
 Затопили, закричали,
 Карай ляха знову
 Покотились по базару
 Кінні
 Покотились малі діти
 І каліки хворі.
 Гвалт і галас. На базарі
 Як посеред моря
 Кривавого стоїть Гонта
 З Максимом завязатим.

Залізняк: Добре діти,
 Отак їх проклятих!

(Входе Гонта, Залізняк і Галанда)

(Єзуїт, діти Гонти і козаки).

Єзуїт: Гонто, Гонто
 Оце твої діти.
 Ти нас ріжеш, заріж і їх.
 Вони католики.
 Чого-ж ти став. Чом не ріжеш.
 Поки не велиki
 Заріж і їх, бо виростуть
 То тебе заріжуть.

Гонта: Убийте пса. А собачат
 Свосю заріжу.
 Клич громаду. Признавайтесь,
 Що ви католики

Діти: Католики, бо нас мати...

- Гонта: Боже мій великий,
 Мовчіть, мовчіть. Знаю, знаю.
 Мої діти католіки...
 Щоб не було зради,
 Щоб не було поговору —
 Панове громадо
 Я присягав, брав свячений
 Різать католика
 Сини мої, сини мої.
 Чом ви не великі
 Чом ви пана не ріжете
- Діти:
 Гонта: Будем різать, тату.
 Не будете, не будете
 Будь проклята мати
 Та проклята шляхтянка
 Що вас породила.
 Чом вона вас до схід сонця
 Була не втопила.
 Менше - б гріха: ви - б умерли
 Не католиками.
 А сьогодні сини мої,
 Горе мені з вами
 Поцілуйте мене діти,
 Бо не я вбиваю,
 А присяга.

(На мить стає темно, потім знов видко — діти лежать мертві).

- Залізняк: Поховать хіба?
 Гонта: Не треба. Вони католики
 Сини мої, сини мої
 Чом ви не великі,

Чом ви пана не різали,
 Чом матір не вбили
 Ту прокляту католичку
 Що вас народила
 Де ви лихо-діти, де ви поховались?
 Ззіли моїх діток, тяжко мені жить.
 Тяжко мені плакать, ні з ким говорить.
 Сини мої любі, мої чорноброві.
 Де ви поховались. Крови мені крови.
 Шляхетської крові, бо хочеться жить,
 Хочеться дивитись, як вона чорніє
 Хочеться напитись. Чом вітер не віє,
 Панів не навіє. Тяжко мені жить,
 Тяжко мені плакать. Праведні зорі
 Сховайтесь за хмару—я вас не займав...
 Я дітей зарізав... Ходім брате.

Гонта

і Залізняк:

Юрба:

Хор:

Кари панам, кари,
 Кари, кари панам.
 І карали... Страшно, страшно
 Умань запалала,
 Ні в будинку, ні в костьолі
 Ніде не осталось
 Всі полягли. А хто такий
 У чорній киреї
 Через базар переходить.
 Став, розрива купу
 Ляхів мертвих, шука когось.
 Нагнувся, два трупи
 Невеликих взяв на плечі
 І, по - за базару,

Через мертвих переступа,
 Криється в пожарі
 За костьолом. Хто-ж це такий?
 — Гонта, горем битий
 Несе дітей поховати
 Землею покрити
 Щоб козацьке мале тіло
 Собаки не іли.
 І темнimiми улицями,
 Де менше горіло,
 Поніс Гонта дітей своїх
 Щоб ніхто не бачив,
 Де він синів поховає
 І як Гонта плаче.

Гонта: Сини мої, сини мої,
 На ту Україну
 Подивіться: ви за неї
 Й я за неї гину
 А хто мене поховає,
 На чужому полі,
 Хто заплаче надо мною
 Доле моя доле.
 Доле моя нещастлива,
 Що ти наробила.
 На що мені дітей дала
 Чом мене не вбила,
 Нехай вони - б поховали,
 А то я ховаю.
 Спочивайте сини мої,
 В глибокій оселі,

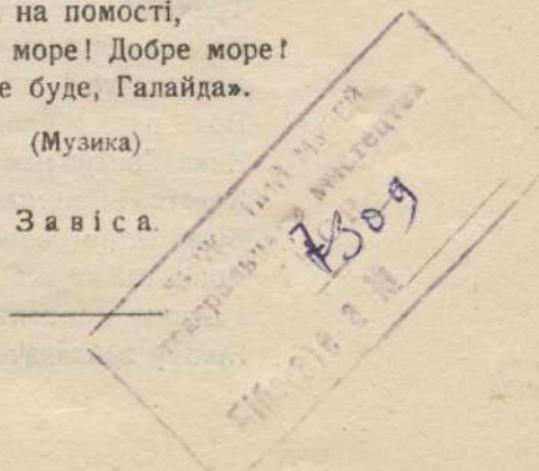
Сука мати, не придбала
 Нової постелі.
 Без васильків і без рути
 Спочивайте діти
 Та благайте, просіть бога
 Нехай на цим світі
 Мене за вас покарає
 За гріх цей великий
 Простіть сини. Я прощаю,
 Що ви католики.
 Спочивайте, виглядайте
 Я швидко прибуду,
 Укоротив я вам віку.
 І мені те буде.
 І мене вб'ють.... коли - б швидче!
 Та хто поховає!
 Гайдамаки.... Піду ще раз,
 Ще раз погуляю.

Хор:
 Погуляли гайдамаки,
 Добре погуляли,
 Трохи не рік шляхетською
 Кров'ю напували
 Україну та й замовкли:
 Ножі пощербили.
 Нема Гонти, нема йому
 Хреста, ні могили
 Буйні вітри розмахали
 Попіл гайдамаки
 І ні кому помолитись
 Ні кому заплакати.

Посіяли Гайдамаки
 В Україні жито,
 Та не вони його жали.
 Що мусим робити.
 Нема правди, не виросла,
 Кривда повиває...
 Розійшлися гайдамаки,
 Куди, який знає.
 З того часу в Україні
 Жито зеленіє, не чутъ плачу, ні гармати
 Тілько вітер віє,
 Нагинає верби в гаї,
 А тирсу на полі
 Все замовкло — Нехай мовчить
 На то божа воля
 Тільки часом увечері
 По - над Дніпром, гаєм
 Ідуть старі гайдамаки
 Ідуть співають:
 «А в нашого Галайди,
 Хата на помості,
 Грай море! Добре море!
 Добре буде, Галайда».

(Музика)

Завіса.

Ціна 25 коп.

